

ŽIVOT

God. IX.

PROSINAC 1928

Br. VI.

POGLED PO KATOLIČKIM ZEMLJAMA.

Stanje u Engleskoj — Ugarskoj — Njemačkoj — framazunstvo.

Urednik časopisa »Der kath. Gedanke« ovog ljeta susreo je u Parizu o. Martindala D. I., te ga zamolio, da mu kaže, što misli o položaju kat. Crkve u Engleskoj. On mu je u tu svrhu napisao za časopis posebni članak, koji je objelodanjen u zadnjem svesku. Ugledni ovaj Englez veli, da u Engleskoj (anglikanskoj) crkvi nema ni 2 milijuna protestanata, koji »practiciraju«, dakle ni toliko koliko imade katolika u Engleskoj. Većina je naroda bez vjerskog interesa, jer vide u svojoj protestantskoj crkvi djelo vladajućih krugova ili klasa. Za reformaciju većina nije znala, o čemu se radilo. Reformacija je posijala mržnju protiv Pape. No to nije moglo nadoknaditi pozitivnu homogenu teologiju. Englez je po naravi individualista, a protestantizam ga je u tome utvrdio. Sektarstvo je stoga silno, osobito među onima, koji nijesu na vladi. Stoga većina naroda ne će da pripada državnoj vjeri. U Engleskoj je sada protestantizam vjera stalne kaste. »Brza je industrijalizacija i prosvjeta (ne odgoj!) odvratila silne mase od tradicije, pa sada najniži pučki slojevi niti idu u crkvu niti u kapelu. I mali trgovčić hoće da bude disident. Samo su više klase u Engleskoj (anglikanskoj) crkvi« (436). Dalje o. Martindale crta: »U kratko bih želio opisati našu zemlju. Engleska nije bezbožna, ali će to lagano postati. Sve konfesije, osim katoličke crkve, opadaju brojem, n. pr. broj anglikanskih zaređenja, konfirmacija, crkvenog vjenčanja, čak i krštenja i broj konfesijonalnih škola neprestano se smanjuje. Možda su anglikatolici unutar te svoje crkve profitirali, ali je anglikanska crkva u zemlji kao cjelini mnogo izgubila. Englezi imaju ne samo smisao za naravne kreposti i posjeduju ozbiljnu naravnu dobrotu, nego su i teiste, dakle vjeruju u Boga. Ali im je taj Bog neodređen; on nije osobno biće u predodžbi Engleza. To je većinom udaljeni Bog, koji se praktično ne brine za čovječje stvari. Tako je i s Kristom, i ako ljudi časte njegovo ime«. Englezi izvan katoličke crkve ne poznaju svoju vjeru. Engleska »ne poznaje psosti protiv Boga, jer je puku samo ono neugodno, za što on inače mari. U Italiji i Španjolskoj čuješ poruge protiv sv. sakramenata i Bl. Djevice. U Engleskoj toga nema, jer ondje

ni jedno ni drugo za obične ljude nema značenja. Naše katoličko školstvo divno napreduje; ali ono još ne može da spriječi te neki postotak iza dovršene škole ne izgubi svoju vjeru. Pomanjkanje pouke je rana, na kojoj krvare sve zemlje, pa stoga to nije specijalitet Engleske. I ako mi tome nijesmo krivi ili nijesmo bili, moramo to zahvaliti irskim svećenicima. U Irskoj se je vjera (kao u svim tradicionalno katoličkim zemljama) održala više pomoću pobožnosti nego li pomoću znanja. Tome će sada naše školstvo doskočiti. U zadnje doba naše škole naglasuju katoličku ljubav prema iskrnjemu. Velim: katoličku, jer filantropije ima i izvan Crkve, a ta je u sebi materijalistička. Stoga nas ta ne zadovoljava. Ta lijepa čovjekoljubivost odgovara jakoj želji za obraćenjem« (438). Na koncu se Martindale veseli, što i katolici sada mogu pomoću radija svake nedjelje propovijedati milijunima, do kojih inače njihova riječ ne bi došla. I on sam tako propovijeda. No o čemu? »O temeljnim istinama, o Bogu našem Spasitelju. Kada osjetim, da sam stekao simpatiju svojih slušatelja, onda ih pobudim na čin neograničene vjere i savršenog pokajanja, te da požele učiniti sve ono, što Bog želi, a to uključuje i nadnaravnu milost. Onda im protumačim pojam auktoriteta i nadnaravnosti. Ta široke mase nemaju ni pojma o tome niti znadu, da to postoji. Tu se osobito osvrćem na polu-vjerske ili protuvjerske struje agnosticizma, spiritualizma, teozofije, paganzima i evolucijonizma. Tu im pokažem, da tu ima nešto dobra, ali da moraju željeti katoličku istinu« (439). Eto kako i radij može da posluži kat. vjeri.

Adalbert Bangha D. I. crta stanje katoličke Crkve u Ugarskoj u članku, što ga je bečki časopis »Schönere Zukunft« (28. 10. 1928.) donio. On veli: Prošlih je godina grof Albert Apponyi i lani grof Ivan Zichy na katoličkom sastanku priznao, da kler intenzivno radi i katolički svjetovnjaci znadu spretno djelovati na javnost, bilo to u kulturnim, bilo socijalnim ili političkim pitanjima. Bangha naglašuje: »Moram zabilježiti kao posebni dar Božji: ugarski katolicizam ima čitav niz izvanrednih vođa, koji se ističu umnim sposobnostima i stoga im se i najljući protivnici moraju diviti. Biskup je Otokar Prohaszka djelovao kroz decenije, a njega bez sumnje možemo ubrojiti među najveće duhove Evrope, kada ne bi bio pripadao malenoj, jezičnoj izoliranoj i politički neprevažnoj zemlji. Mi smo baštinili iz srednjega vijeka prijateljski odnos između Crkve i države, kršćanstva i javnog života. Dođuše liberalizam je kod nas u mnogim stvarima oslabio taj odnos; Ugarska je država raširila svoju obrambenu ruku i darežljivost i na nekatoličke konfesije; k tome su sigurno i ovdje kao i drugdje crkveno neprijateljske sile na poslu, kako bi porušile blagoslovni rad Crkve, ali ljubav k pravu nije nikada potamnila u ugarskoj duši. U Ugarskoj ni za tisućljetne povjesti nije nikada došlo do toga, da bi država pograbila crkvena imanja. Stoga država i dalje priznaje Crkvi pravo na školu, pa crkveni dostojanstvenici

imaju pred državom posebni položaj, koji im ova priznaje usprkos demokratskog razvitka: Nitko ne prigovara, što je prelat Vass već 6 godina ministar i redovito zamjenjuje ministra predsjednika za vrijeme odsustva. Ipak su ugarski katolici daleko od toga, da bi se mirno predali državi u zaštitu. Ugarski boljševizam poučio ih je, da im je pravi temelj sigurnosti tražiti u vlastitoj snazi. Oni uviđaju, da kod evolucije i demokratizacije svijeta nije najvažnije i najdublje pitanje ono o odnosu Crkve prema državi, nego ono o odnosu Crkve prema društvu; Crkva, ako želi održati svoj položaj i imati slobodu kretanja, ne treba toliko naklonost časovitih vlada, nego daleko više to, da ljudsko društvo bude prožeto i organizirano u katoličkom smislu. Najopćenitiji i najvažniji je oblik te organizacije katolika župa i župno ujedinjenje. Mnogi su biskupi naredbom uveli te župne organizacije. — Na pitanje: Gdje je glavna zapreka katoličkog napretka u Ugarskoj? odgovorilo bi se pred 10 godina: U Židovima i framazunima. Danas bi se odmah odgovorilo: U protestantima. Židovi su i framazuni za revolucije iza rata svoje prste tako opržili, da nemaju iz svoje vlastite snage toliko moći te bi imali onaj upliv, što su ga prije vršili. Ali su protestanti umjeli, da iz »kršćanskog jedinstva« iza rata crpe takovu korist, te su formalno došli do protestantske prevlasti. Kako su među sobom solidarni, zaposjeli su vodeća mjesta u državnom i komunalnom životu; čak i dalje idu s tim postupkom. A katolici? Dadoše se obmamiti i zavesti njihovim frazama o konfesionalnoj strpljivosti i nepartajstvu. No to zaposjednuće službi sa strane protestanata otvorilo je oči i mnogom mlohavom katoliku. Ljudi polako uviđaju, da im je vjerska i konfesionalna nemarnost otela mjesto i zaradu. Kod protestanata se zapažaju dva pravca. Jedni su zadovoljni, što su zaposjeli uplivna mjesta; drugi pozivaju na boj i neshvatljivo udaraju u ružne i besmislene napadaje na katolike. Tako zvani »debreczinski pravac« sa strastveno nesnošljivim kalvinskim superintendentom Baltazarom na čelu iznosi iz 16. vijeka čitav arsenal vjerske borbe i pogrdâ protiv Crkve. No bilo bi nepravedno, ako bih kazao, da su svi protestanti takovi. Mnogi se od toga drže daleko i milije im je biti skupa s katolicima nego li s ljudima svoje vjere. Broj prelaza u katolicizam raste, i to iz židovstva i protestantizma. Općenito se zapaža, da oni, koji ne će dalje da se zovu Židovima, prelaze k protestantima; naprotiv postaju katolicima oni Židovi, koji žele postati kršćani iz vjerskih razloga. Opći godišnji katolički sastanci, a još više česti okružni, mnogo koriste u probuđivanju katoličkog života. Ne prođe sedmica, da se ne održi koji takav sastanak. Tako katolička misao prodire u široke mase, koje upoznaju i katoličke vođe. Tako je u zadnje doba bio sastanak u Egaru (Erlau), gdje je učestvovalo do 30 tisuća katolika. Kod euharističkog je sastanka u Budimpešti ovog ljeta bilo do 80.000 katolika«.

Kako je u Njemačkoj?

Prof. »vjerske znanosti« na sveučilištu u Dresdenu, Dr. P. Tillich objelodanio je knjigu »Die religiöse Lage der Gegenwart« (Berlin, Ullstein). Tu on riše, kako su znanost, umjetnost, politika i etos u drugoj polovici 19. i sada u 20. vijeku skrenuli svojim putem. Tillich nazivlje taj put »građanskim« (mi ga zovemo »laičkim«) i za nj veli, da srta bespućem. Tko će tu pomoći? zaustaviti očitu propast? I pisac analizira moć židovstva, protestantizma i rimo-katoličke Crkve. Važno je, što ovaj protestantski pisac kaže o svakoj navedenoj vjeri. Tako Tillich tvrdi, da je židovstvo mnogo doprinijelo k razvitku »građanskog društva« uslijed svog srodstva s njime kao i povjesnim uplivom, što ga je na nj vršilo«. Stoga nije čudo, što su stalni židovski krugovi, humanistički nadbraženi brzo i lako prešli u građansko društvo i odrekli se svoje vjere. Ipak živi i u vjersko-liberalnom židovstvu neki duh starih proroka. Stoga je bilo i moguće, da su Židovi Marx, Lassalle, Adler, Landauer i dio vođa ruske revolucije nastupili kao proroci, kako su to učinili i u komunističkom manifestu. No jer se oni nijesu držali vjerske židovske baštine, to ni oni ni njihovo djelo nije moglo očuvati te se ne bi stopilo s građanskim društvom«. Zionizam doduše odvrća svoje lice od građanskog društva, ali ne može ništa da učini, jer su široki židovski krugovi spleteni s kapitalističkim sistemom (129 — 130).

Što je protestantizam? Na to nam Tillich odgovara: Protestantizam je protest. Ali se na samom protestu ne gradi crkva, pa je stoga on uzео i nešto pozitivnih elemenata iz tradicije. Naravno time je on izgubio jakost svog protesta. »U toj nutarnjoj protivnosti leži tragika protestantizma. On je porušio hijerarhiju katoličke Crkve. No uslijed toga se i pojavilo pitanje, što će postaviti namjesto hijerarhije. I to je pitanje ostalo bez odgovora. I na prazno mjesto stupiše u luteranstvu država, u kalvinizmu društvo. Luteranstvo je stoga sve više i više postalo ovisno od države i protestantska crkva postala je državnim ressortom, pa nije nikada mogla ni da pomisli e bi se ma u čemu oprla državi. Spoj je njezin s apsolutističkim katkada i konstitucionalnim vladarima i konservativno-aristokratskim vladama bio regbi nerazrješiv. Prijestolje se i oltar približiše, ali je pri tome oltaru ostala samo uloga slugе. Protestantizam je porušio hijerarhiju. To se sada osvetilo, kao i to, što je protestantizam najavio, da se Bog ne brine za ovaj svijet. Kako se osvetilo? Protestantizam je postao robom i zemaljskom vjerom. On je trebao državu, da može živjeti, država ga je podjarmila. Protestantizam je u svojoj prošlosti vazda prijanjao uz konservativno-monarhične, agrarno-činovničke i nacionalno-vojničke elemente. Kad je pak nacionalno-liberalna ideja pobijedila, onda je i protestantska crkva postala građanskim elementom. Tome su mnogo pomogli i liberalni protestantski teolozi. Što je u luteranstvu država - sada regbi njemačko-nacionalna stranka - to je u kalvinizmu društvo.

Time se ova vrst protestantizma utopila u sektarstvo, a započeo je i individualizam građanskog društva. Jasno je, da je uslijed toga u kalvinizmu pokret protiv građanskog društva gotovo nemoguć« (131).

Tillich ozbiljno žali, što su Luter i Kalvin porušili svetački ideal, kakav i danas postoji u rimo-katoličkoj Crkvi. Žali očevidno stoga, jer je ovaj svijet (»građansko društvo«) ne može popraviti bez nadnaravnih načela i ideala. On piše: »Kad je protestantizam porušio katolički ideal svetosti, nastao je prazan prostor, u koji se uvukao humanizam sa svojim idealom. Humanizam pak govori jedino o tome, kako valja zakone slušati. Facit je toga građanska konvencija. I nigdje ni jedna protestantska crkva nije ni pokušala, da istupi iz tih okova. Dapače skrajni protestantski teolozi hoće uopće da etiku izbace iz teološkog sistema« (139).

Može li katolička Crkva tu nešto pomoći? Može i te kako! Tillich to zamišlja ovako: »Katolicizam već od vremena protu-reformacije stoji u oporbi jednako protiv protestantizma kao i protiv autonomne kulture. Katolicizmu lebdi pred očima sredovječni ideal, kako ga je Toma Akvinski teoretski formirao, ideal duševnog i društvenog života. Ideal je ranog i poznijeg srednjeg vijeka u svakom pogledu skroz protivan idealu građanskog društva. Sredovječno društvo smjera u svim svojim simbolima i formama na vječnost. U tom društvu načelno nema ništa prolazna, pa niti u znanosti ili gospodarstvu, niti u pravu ili politici. Stoga, ako hoćemo da nadvladamo današnji građanski duh, moramo nekako opet stvoriti novi srednji vijek; nužno moramo ući u katoličku Crkvu. I današnji je katolicizam svijestan te pobjede. On regbi vidi, da je došao njegov čas« (122).

Tillich neprestano priznaje, da rimo-katolička Crkva zbacuje nacijonalizam u nacijonalno-liberalnom i konservativnom obliku i zagovara kršćanski solidarizam i organski poredak u ljudskom društvu. »Katolicizam je nadvladao borbu klasa; doduše u gospodarskoj politici ne ustaje direkte protiv kapitalizma, ali je opće katoličko mnijenje kapitalizmu nepovoljno. Stoga kapitalizam slabije tu uspijeva negoli u protestantskim, židovskim ili humanističkim zemljama. Katolička Crkva naglašuje u pojedinim socijalnim pitanjima sredovječni etos i primjenjuje ga danas u kulturnim pitanjima. Osobito je živahan mladenački pokret. Tu romantični katolicizam raste (a ne samo tu) te privlači i mnoge nekatolike. Katolicizam se pokazuje i na teoretskom polju. Ta eno u umjetnosti se otkrio rani srednji vijek; moderna filozofija sve bolje shvaća skolastiku; izbija važnost sredovječnog intuitivnog realizma u pojmovima pogledom na noviju fenomenološki školu — sve nam to pokazuje djelovanje katoličkog duha, kakovo bi još pred malo decenija bilo nemoguće« (124). Tillich napokon ovako završuje: »Prema svemu ovome moglo bi izgledati, da bi katolička Crkva mogla biti na čelu u borbi protiv laičkoga duha.

Ona ima veliku, neprekinutu tradiciju iz dobe prije lajičkoga bezbriznoga duha. U isto vrijeme ona imade u sebi pozitivni sadržaj, pomoću koga je ona iznad svih pokreta« (124). Tillich veli: »Moglo bi izgledati«. Drugo ni ne očekujemo od protestanata.

Kako se vidi, eto i protestant priznaje, da je katolicizam na zemlji među ljudima ono, što je sô u prehrani. Time se ispunja Isusovo obećanje, dano apostolima: »Vi ste sô zemlje« (Mat. 5, 13). Nije stoga čudo, što je i engleski protestant Albert Thomas, predsjednik jedne sekcije u Ligi naroda (bureau du travail) kazao na međunarodnom mirovnom sastanku u Genevi 13. rujna 1928. javno o uplivu kat. Crkve: »Čutimo potrebu, da svi usko, znanstveno i moralno sudjelujemo s Crkvom i tako provedemo reforme, za kojima žudimo«.

O općem položaju možemo konačno zabilježiti dvije važne pojave: jedna se tiče općeg gospodarstva, druga framazunskog sektarstva. O općem je gospodarstvu u Evropi primjetio berlinski profesor W. Sombart. na sastanku Društva za socijalnu politiku u Zürichu u rujnu: »Kapitalistički gospodarski sistem će se izvan zapadne Evrope dalje razvijati. Kako je zapadna Evropa u zadnjem vijeku živjela od isisavanja ostalih zemalja, to će se ona sada morati na sebe ograničiti i njezino obogaćivanje ne će moći brzo rasti. Kapitalistički gospodarski sistem ne će moći da se proširi po kapitalističkim zemljama. Zašto ne? Tu su dva uzroka: 1. Pred - ili izvankapitalistički će se gospodarski sistem (a to su individualno gospodarenje, zanat, seljaštvo) održati i dapače raširiti; 2. poslijekapitalistički gospodarski sistemi (to su zadruگارstvo, skupno gospodarenje i polujavna poduzeća) u budućnosti će još više važiti. Mi se dakle sada nalazimo u prelaznoj periodu« (Hochwart, Zürich, 14. 9. 1928.). Naravno da će se ova preinaka odraziti i na vjersko-crkvenom polju. Poznato je naime, da je kapitalizam rijetko gdje ili kada u prilog vjerskog razvitka, pa će prema tome i Evropa moći da nešto odahne od kapitalističkog jarma. Umanjenje kapitalističkog upliva odjeknut će i u politici, te će time popustiti i politički liberalizam.

Ovaj će zadnji morati i stoga biti obzirniji prema vjeri, što njegovo čedo, komunizam, ozbiljno prijeti državama i narodima. Lako da boljševički val navalni na svu srednju i zapadnu Evropu, koju je nekoć i turski polumjesec bio poštedio.

I framazunstvo regbi uviđa ovu pogibelj, pa na vrijeme hoće da se nešto izmiri s katoličkom Crkvom. Ta ovog je ljeta Velika loža »Alpina« u Švicarskoj raspisala pitanja na druge lože i članove, ne bi li framazunstvo odustalo od progona Crkve i jednom postalo javnim (ne tajnim) društvom. Framazunstvo je otac modernog liberalizma, a ovaj socijalizma i komunizma; ono ih vazda i svugdje širi i jača kao svoju unučad i djecu. I sada? Kad su djeca ocu iznad glave izrasla i ozbiljno prijete i rade o životu svome roditelju, ovaj se eto prenou. Tako framazunstvo hoće sada da spasi svoju inteligenciju i opet se približi vjeri; ono

vidi, da mu u ovom odsudnom času nema spasa ni u radikalizmu, ni anarhizmu ni nihilizmu, ni boljševizmu. Što će na to naša Crkva? Crkva će i dalje zabacivati ložina načela; ona će se i dalje boriti protiv svakog tajnog terorističkog udruženja. Zajednički neprijatelj to ne može da zapriječi. Crkva ne će nikada dokinuti svoju zabranu protiv framazunstva. I P. Muckermann D. I. vidi u novijoj fazi framazunstva popuštanje; i on misli, da se framazuni, osobito oni latinske rase, sada plaše boljševizma, kojim je sva Evropa minirana. Muckermann piše u »Rimskoj svjetskoj korespondenciji«, da je taj strah naveo i bečke framazune Dr. Reichla i Dr. Lennhoffa, pa i američanskog framazuna Ossiana Langa, te su ponizno krenuli u Canossu.

Naravno iz novije taktike framazunstva mi katolici ne smijemo očekivati spas svoga naroda; najmanje to smijemo očekivati skrštenih ruku. Danas je žalosna činjenica, da su radničke mase i ogromni dio inteligencije samo po imenu kršćani. Tko će tu pomoći? U prvom redu katolički svjetovnjaci, osobito akademski izobraženi katolici. Gdje su kod nas Katolički sastanci? Počelo se s Euharistijskim i bilo je krasnog ploda. A sada? Prestalo se, kao da smo se umorili u vinogradu Gospodnjem. Gdje su Marijanski sastanci? Mase treba uzbibati, oduševiti; javnosti valja govoriti o konfesionalnim školama, o slobodi svete Crkve, nastupiti protiv civilnog braka, sektarstva; puku valja javno progovoriti o misijama među poganima, o katoličkom dnevniku, o položaju katolika u državnoj službi. Hiljadu pitanja visi nad glavom katolika i u SHS, a oni ih ne vide ili barem šute kao da ih ne vide.

Ante Alfirević D. I.

E U G E N I K A.

Nedavno je Marije Missoroli napisao u svom djelu »Amore e Fame« (Roma 1928.) ove riječi: »Postoji li možda kakov tajni zakon, koji regulira odnose između rasa, naroda, ljudi? Ako postoji takov zakon, kojoj znanosti pripada? dali povijesti ili prirodoslovlju?« To pitanje vrijedi toliko, koliko ono, što ga je Edip Sfingji protumačio. I eugenika je znanost; teško je opredijeliti, u koju vrst znanosti spada. Možemo ipak kazati, da je to politika znanosti. Bilo kako mu drago, moramo upozoriti svoje čitaoce, da se u ovoj znanosti pretjeruje.

Pretjeruje? Dakako.

A. Anile je u »Nuova antologia« (Roma) u broju 1. lipnja 1928. upozorio, kako se u Italiji zloporabi tu znanost. On piše: »Nije falilo prije, pa ne falí ni danas pretjeranih liječnika, koji otvoreno vele, da je nužno ograničiti broj poroda u brojnim obiteljima. Zašto? Jer da je to u prilog poboljšanja rase. Ti su